

SIIRTOTYÖLÄISET JA ULKOMAALAISSPOLI- TIKKA SAKSAN LIIT- TOTASAVALLASSA

Riitta Yletyinen on asunut Länsi-Berlinissä 9 vuotta. Hän on tutkimut usean vuoden ajan siirtolaisten koulutusongelmia. Oheinen artikkeli perustuu hänen asken ilmestyneeseen tutkimukseensa "Sprachliche und kulturelle Minderheiten in den USA, Schweden und der Bundesrepublik Deutschland. Ein minderheiten- und bildungs-politischer Vergleich. 1982, 265 s

Saksan Liittotasavallassa asuu n. 4,6 miljoonaa ulkomaalaista. Heidän osuutensa Liittotasavallan väestöstä on runsaat 7 %.¹⁾ Ulkomaalaisen työväestön määrä on laskenut hieman viime vuosina liikkuen kahden miljoonan paikkeilla. Suurimman ulkomaalaisryhmän muodostavat turkkilaiset. Heitä on tällä hetkellä runsaat puolitoista miljoonaa, joista yli puoli miljoonaa on työelämän palveluksessa.²⁾ Turkkilaisväestö on keskitynyt suuressa määrin mm. Länsi-Berliiniin, missä heitä on n. 116 000. Liittotasavallan seuraavaksi suurimmat ulkomaalaisryhmät ovat jugoslaviaalaiset (n. 640 000), italialaiset (n. 620 000), kreikkalaiset (n. 300 000) ja espanjalaiset (n. 180 000).

Ulkomaalaisen työvoiman värviäminen

Siirtotyöläisten värviäminen ei ole mikään uusi ilmiö Saksan talouselämässä.³⁾ Vuosi-

sadan vaihteessa Ruhrin alueen hiilikaivoksissa työllistettiin tuhansia puolalaisia. Myös fasistinen Saksa turvautui vieraaseen työvoimaan. Toisen maailmansodan jälkeisinä vuosina tukivat Liittotasavallan "talousihmettä" merkittävästi eri itäeuroopan maista ja DDR:stä tänne tulleet pakolaiset.

Liittotasavallan uusi siirtolaisuusliike on kuitenkin määrällisesti vertaansa vailla. Samoin kuin muutkin teollistuneet länsieuroopan maat aloitti Saksan Liittotasavalta siirtotyöläisten värväämisen 50-luvun lopulla. Italian kanssa tehtyä sopimusta seurasivat 60-luvulla Espanjan, Kreikan, Turkin, Marokon, Portugalin, Tunisian ja Jugoslavian kanssa solmitut sopimukset työvoiman virallisesta värväämisestä. Ulkomaalaisen työvoiman määrän ollessa 1959 vain 167 000, se saavutti 1973 2,3 miljoonalla tähän astisen huippunsa. Ulkomaalaisen työvoiman virallinen värviäminen lopetettiin 1973

työmarkkinapoliittisista syistä. Siirtotyöläisten määrä on laskenut sen jälkeen n. 2 miljoonaan. Ulkomaalaisväestön määrä on sen sijaan lisääntynyt, sillä kauimmin täällä asuneet siirtotyöläiset ovat hakeneet omaisensa tanne tai perustaneet perheitä. Myös syntyvyysluvut ovat huomattavasti korkeammat kuin saksalaisväestön.

Tilanne on kehittynyt vastoin alkuperäisiä virallisia kaavailuja. Siirtotyöläiset ovatkin tulleet jäädäkseen ja alkavat vaatia vähitellen myös poliittisia oikeuksia.⁴¹ Sveitsiläisen kirjailijan Max Frischin 1960-luvulla lausumat sanat kuvaavat mitä sattuvammin Liittotasavallankin ulkomaalaispoliittista dilemmaa: kutsuttiin työvoimaa ja tulikin ihmisiä.⁵¹

Ulkomaalaispolitiikka⁶¹

Ns. vierastyöläisten käyttäminen talouden jaloilleen saamiseksi ei ollut väliaikainen ilmiö, kuten alunperin ajateltiin. Tarkoitus oli ollut työllistää ulkomaalaisia aina tarpeen mukaan ja vaihtaa heitä n. 4-5 vuoden välein taas uusiin, nuoriin ja terveisiin työläisiin. Käytännössä ns. rotaatio ei kuitenkaan toiminut. Vierastyöläiset eivät sopeutuneet olemaan vain työvoimaa. Saksan Liittotasavallassa on ajat sitten jo virallisellakin tasolla myönnetty, että ulkomaalainen työvoima on taloudellinen valttomattömyys. On tarpeellista integroida ainakin osa heistä. Loput saavat tyytyä työvoimareservin osaan. Kaikesta huolimatta ulkomaalaisten oikeudellinen ja sosiaalinen asema on edelleenkin turvaton.

Oikeudellisen aseman perusta on ns. ulkomaalaislaki, jossa on määritelty mm. oleskeluluvan myöntämisperusteet. Laki jättää paljon viranomaisten, ns. ulkomaalaispoliisin, tulkinnan varaan. Esim. oleskeluluvan myöntämisen tärkein edellytys on Saksan Liittotasavallan "edut". Mikä milloinkin Liittotasavallan "etu" on, voidaan tulkita sopivasti tilanteen mukaan. Tähän saakka se on tarkoittanut ennen kaikkea työmarkkinapoliittista tilaa.

Työlupa ja oleskelulupa ovat toisistaan

riippuvaisia. Ulkomaalaisella ei ole mitään oikeutta vaatia kummankaan jatkamista. Poikkeuksen tekevät Euroopan talousyhteisön jäsenmaiden työläiset. He eivät tarvitse oleskelu- ja työlupaa. Talouskriisi on lisännyt ulkomaalaisten turvattomuutta. Mm. oleskelulupien saanti on vaikeutunut. Länsi-Berliinissä n. vuosi sitten voimaan tulleiden määräysten perusteella 18 vuotta täyttäneelle siirtolaisperheen nuorelle myönnetään oleskelulupa, jos hänen oleskelunsa on laillisesti kestänyt vähintään viisi vuotta, jos hän käy koulua, opiskelee tai on tyosuhteessa. Vielä kotimaassa olevista perheen jäsenistä voivat tulla tanne alle 16 vuotiaat lapset (kristillisdemokraattien uusimpien kaavailujen mukaan alle 6 vuotiaat), mikäli molemmat vanhemmat asuvat täällä. Isovanhemmille, tadeille ym. omaisille ei myönnetä oleskelulupaa. Tällaiset määräykset erottavat perheitä tai pakottavat heidät palaamaan takaisin kotimaahansa vasten tahtoaan. Toinen ulkomaalaisten "vähentämiskonsti" on vielä suunnitteluvaiheessa. Eläke- ja sosiaalimaksujen takaisin antamisen toivotaan lisäävän paluualttiutta.

Oleskelulupa saatetaan myös kieltää jo pieninkin rikkeen takia tai ulkomaalaisen anoessa sosiaalilupaa; viimeisten tietojen mukaan jopa sellaisissakin tapauksissa, jos ulkomaalaisen oletetaan joskus tulevaisuudessa joutuvan turvautumaan sosiaalilupaan. Oikeus sosiaaliluvan hakuun on vain teoriaa.

Varsinkin kristillisdemokraattien hallitsemisissa osavaltioissa otetta ulkomaalaispolitiikassa on kiristetty viime aikoina. Juuri sellaisista ulkomaalaisista, joista pelätään koituvan ongelmia, yritetään päästä eroon. Edellä kuvatut varsin epähuomaanit määräykset koskevat ennen kaikkea turkkilaisia työttömiä, kouluttamattomia ja kielitaidottomia nuoria.

Samalla kun ulkomaalaisten määrää yritetään vähentää, on tanne jääviin kohdistuva assimilaatiopaine lisääntynyt. Hallitsevan puolueen, kristillisdemokraattien, tällä hetkellä harjoittamaa politiikkaa voi luonnehtia hieman kärjistetyksi seuraavasti: joko lähdet tai saksalaistut.⁷¹ Ns. integraatio-

politiikka, joka käytännössä on assimilaatioita, kärsii pahasta ristiriidasta. Ulkomaalaiselta vaaditaan mukautumista, vaikka varsinaisen immigraation mahdollisuutta ei olekaan. Assimilaatio nähdään ainoana keinona ratkaista syntyneitä ongelmia, ei ole huomiotu, että juuri assimilaatiopaine sekä oikeudellinen ja sosiaalinen eriarvoisuus ovat vasta saattaneet aiheuttaa koko "integraatio-ongelman".

Eriarvoisuus

Integraation tarpeellisuus on tiedostettu Liittotasavallassa jo kauan, mutta edellytykset etenkin turkkilaisten integrointiin näytävät olevan huonot. Turkkilaisten tilanteesta löytyy yhtäläisyyksiä mm. USA:n metropolien syrjittyjen vähemmistöjen tilanteeseen.⁸⁾ Turkkilaiset ovat alhaisemmissa sosiaalisissa asemissa. He työskentelevät enimmäkseen teollisuudessa sekä palveluammatissa ja tekevät saksalaisiin verrattuna yksitoikkoisempaa, vaarallisempaa, terveydelle haitallisempaa ja huonoimmin palkattua työtä. Heille jäävät sellaiset työt, joihin ei löydy muuta työvoimaa. Tyypillisiä aloja ovat rauta- ja metalliteollisuus, rakennusala sekä valmistavan teollisuuden eri alat kuten esim. kumiteollisuus.

Eriarvoisuus kuvastuu myös asuinympäristössä. Turkkilaisväestö asustaa paljolti vanhoissa usein jo purkutuomion saaneissa taloissa. Asunnot ovat ahtaita ja niistä puuttuvat usein kaikki mukavuudet. Varsinkin Länsi-Berliinissä vanhat työläiskaupunginosat ovat muuttumassa turkkilaisgettoiksi. Mm. Kreuzbergin kaupunginosan katukuvaa dominoi turkkilaisväestö omine kauppoineen, kahviloineen, ravintoloineen, matkatoimistoineen jne. Saksalaiset nimittelevät Berlin-Kreuzbergiä tästä syystä "pikku Ankaraksi" ja "puolikuun kaupunginosaksi". Kantäväestö on elintason kohentuessa tai viimeistäänkin turkkilaisten lisääntyessä siirtynyt Kreuzbergistä "parempi maineisiin" kaupunginsiin. Saksalaisväestön ennakkoluulot ovat muiden tekijöiden ohella edistäneet gettojen syntyä.⁹⁾

Vihamielisyys ulkomaalaisia kohtaan

Saksan Liittotasavallan ulkomaalaisongelmat ovat kärjistyneet viime vuosina. Ulkomaalaisiin kohdistuvasta suoranaisesta vihasta on tullut yksi tämän päivän polttavista poliittisista kysymyksistä. Vihan kohteena ovat etupäässä kolmannen maailman eri maista kotoisin olevat pakolaiset sekä turkkilaiset siirtotyöläiset.

Liittotasavallan taloudellinen lama on ollut omiaan edistämään ennakkoluuloja. Ulkomaalainen saa helposti syntipukin roolin: hän vie saksalaisilta työpaikat, miehiltä naiset jne. Moni saksalainen ajattelee, että työttömyysongelma ratkaistaisiin häätämällä ulkomaalaiset pois kotimaihinsa. Työmarkkinatutkimukset osoittavat kuitenkin varsin selvästi, etteivät ulkomaalaiset vaaranna saksalaisväestön työpaikkoja. He keskittyvät sellaisiin talouden sektoreihin ja ammatteihin, joihin saksalaista työvoimaa ei löydy. Siirtotyöläiset kuuluvat niin oleellisesti tämän maan talouteen ja hyvinvointiin, että talous romahtaisi heti ilman heitä. Oikeudellisesti katsoen on tietenkin mahdollista ajaa suuri osa siirtotyöläisistä takaisin kotimaahansa. Saksan Liittotasavalta kieltäytyy jyrkästi olemasta siirtolaisia vastaanottava maa, vaikka se on ollut käytännössä sitä jo kauan. Vihamielisen ympäristön lisäksi siirtotyöläinen saa kokea jatkuvaa turvattomuutta.

Turkkilaisten ja saksalaisten välistä kanssakäymistä ei juuri ole, eivätkä saksalaiset sitä erään kyselyn mukaan erikoisemmin toivokaan.¹⁰⁾ Ennakkoluulot turkkilaisia kohtaan ovat huomattavasti syvempiä kuin esim. italialaisia ja kreikkalaisia kohtaan. Kulttuurinsa vuoksi turkkilaiset vaikuttavat vieraammilta ja erilaisemmilta. Heitä pidetään laiskoina, likaisina ja väkivaltaisina. Yleisimpiä haukkumanimiä ovat "Kannacke", "Kümmeltürke" (kuminaturkkilainen) ja "Knoblauchfresser" (valkosipulin ahmija). Myös turkkilaisista tehdyt vitset kuvastavat ilmapiiriä: mikä ero on juutalaisilla ja turkkilaisilla? Juutalaisilla se on jo takana pain. (se tarkoittaa kaasukammiota)

Talojen seinille ja Berliinin muuriin il-

mestyy yön aikana kirjoituksia, joissa vaaditaan "ulkomaalaisia ulos", "turkkilaisia ulos", "Saksaa saksalaisille" jne. Viime aikoina on myös anonyymien kirjeiden ja puhelujen määrä lisääntynyt. Varsinkin turkkilaisnaisia pelotellaan, uhkaillaan ja haukutaan. Ympäri Saksan Liittotasavaltaa perustetaan ryhmiä, jotka keräävät kansalaisadressia ulkomaalaisia vastaan ja vaativat ulkomaalaisvastaista kansanäänestystä "Ausländerstop". Eräs kansalaisten aloitteesta perustettu ryhmä nimittää itseään "Saksan kansan puolustusliitoksi". Tunnesävyisessä kiihkeässä ulkomaalaisvastaisessa keskustelussa vilhtelevat silloin tällöin nationalistiset termitkin. Saksalaisuuden pelätään tuhoutuvan ulkomaalaisten saadessa ylivalan, kuten eräs heidelbergiläinen professoriryhmä julistaa manifestissaan. Tiedotusvälineiden valistus ulkomaalaisten tilanteesta ja ennen kaikkea heidän tarpeellisuudestaan on kuin puhetta tyhjiille seinille. Rationaaliset argumentit eivät tehoa. Ulkomaalaisvastaiset asenteet ovat päässeet ainakin keskivertosaksalaisen ajattelussa valloilleen. Ulkomaalainen on joutunut syntypukiksi taloudellisille ja sosiaalisille ongelmille. Ulkomaalaisvastainen ilmapiiri voi johtaa tulevaisuudessa todella vakaviin konflikteihin Saksan Liittotasavallassa. Näyttää myös paljolti siltä, että Liittotasavalta toistaa ulkomaalaispolitiikkaansa muiden siirtolaisuusmaiden tekemiä virheitä, joita ne nyt yrittävät oikoa. Siirtotyöläiset tuskin pystytään assimiloimaan, sillä he haluavat säilyttää kulttuurinsa. Parantamalla siirtotyöläisten sosiaalista ja oikeudellista asemaa Saksan Liittotasavalta voi luoda perustan integraatiolle, jonka päämäärä ei ole enää vähemmistökulttuurien hävittäminen vaan kulttuurien moniarvoisuus.

Viiiteet

- 1) Ulkomaalaisten lukumäärät ovat seuraavista lähteistä: Statistisches Bundesamt; Amtliche Nachrichten der Bundesanstalt für Arbeit; Der Bundesminister für Arbeit und Sozialordnung.
- 2) Siirtotyöläisistä käytetään yleisesti ns. vierastyöläissanaa (Gastarbeiter) -vieraanvaraisuudesta tuskin on kyse.
- 3) Katso esim. K. Dohse, *Ausländische Arbeiter und burgerlicher Staat. Genese und Funktion von staatlicher Ausländerpolitik und Ausländerrecht. Vom Kaiserreich bis zur Bundesrepublik Deutschland*, Königstein/Ts. 1981; Ch. Klessmann, *Der Zug nach dem Westen: Polen im Ruhrgebiet*, in: Kursbuch 62, 1980; S. Geislerberger (Hrsg.), *Scharzbuch: Ausländische Arbeiter*, Frankfurt/M. 1972
- 4) Vrt. *Initiativkreis Gleichberechtigung "Integration"*, *Stellungnahme der Ausländer zur Ausländerpolitik*, Berlin, 1981
- 5) M. Frisch, *Öffentlichkeit als Partner*, Frankfurt/M. 1979, 6. Aufl.
- 6) Vrt. mm. E. Gehmacher u.a., *Ausländerpolitik im Konflikt*, Bonn 1978; H. -H. Heldmann, *Ausländerrecht. Disziplinarordnung für die Minderheit*, Neuwied, 1974; katso myös R. Yletyinen, *Sprachliche und kulturelle Minderheiten in den USA, Schweden und der Bundesrepublik Deutschland. Ein minderheiten- und bildungspolitischer Vergleich*, Frankfurt/M. 1982
- 7) Vrt. esim. *Der Senator für Gesundheit, Soziales und Familie, Ausländerbeauftragter, Miteinander leben, Ausländerpolitik in Berlin*, Berlin 1982
- 8) Katso R. Yletyinen, op.cit.
- 9) Katso J. Hoffmeyer-Zlotnik, *Gastarbeiter im Sanierungsgebiet. Das Beispiel Berlin-Kreuzberg*, Hamburg 1977
- 10) Vrt. *Der Regierende Bürgermeister von Berlin (Hrsg.), Befragung deutscher und ausländischer Haushalte zur Ausländerintegration in Berlin*, Berlin 1980; vihamielisyyteen vrt. mm. *Der Spiegel* Nr. 38/1980, "Raus mit dem Volk", *Bomben und Hetzparolen - in der Bundesrepublik wächst der Hass gegen die Ausländer*"; *Die Zeit* vom 5.2.1982; *metall* Nr 12/1982, "Verheizt und verhetzt. Die Vorurteile gegenüber Ausländern werden stärker."

Immigrant Workers and Policy toward Foreign Nationals in the German Federal Republic

The German Federal Republic has some 4.6 million foreigners -- more than seven percent of the population. The largest group of foreigners is comprised of Turks, whose numbers are about 1.5 million. The next largest groups are Yugoslavs (app. 640 000), Italians (app. 620 000), Greeks (app. 300 000) and Spaniards (app. 180 000).

The recruiting of immigrant workers is not a new phenomenon in the German economy. Like other industrialized Western European countries, the Federal Republic began recruiting immigrant workers during the 1950's. Their recruitment was, however, halted in 1973 due to employment policies. The number of immigrant workers has since declined, but, conversely, the foreign population has increased as immigrant workers who have been there longer have brought their loved ones to Germany or have started families there. Moreover, the birth rate for foreigners is higher than for Germans.

The situation has developed contrary to original official projections. The use of so-called guest workers to get the economy on its feet did not turn out to be a temporary phenomenon. The Federal Republic has had to admit that foreign labor is an economic necessity. Despite all this,

the legal and social position of foreigners continues to be insecure.

The problems of foreign nationals in the Federal Republic of Germany have been exacerbated in recent years. The outright hatred focussed on foreigners has become one of the burning political questions of the day. The objects of hatred are primarily the refugees from various Third World countries and the Turkish immigrants. The Federal Republic's economic slump has had its own part in fostering prejudice. Many Germans think that the unemployment problem could be resolved by expelling the foreigners. However, labor studies clearly show that foreigners do not threaten German jobs; instead, they work in those economic sectors and occupations in which the German work force is not found.

It appears quite evident that the Federal Republic of Germany is repeating in its policy toward foreign nationals the same mistakes that other host countries have made and are now trying to correct. Immigrant workers can scarcely be assimilated, since they wish to preserve their culture. By improving the social and legal position of the immigrant workers, the German Federal Republic could create a base for integration, the goal of which would no longer be eradication of the minority culture but rather implementation of the value of cultural diversity.